

УДК 351.336.338

*Друк Юрій Ярославович,
кандидат наук з державного управління,
керуючий філії, АТ Укресімбанк в Івано-
Франківську.*

*Друк Юрий Ярославович,
кандидат наук по государственному
управлению, управляющий филиала,
АО Укрэксимбанк в Ивано-Франковске.*

*Yuriy Yaroslavovich Druk,
PhD in Public Administration, manager of
the branch, JSC Ukreximbank in Ivano-
Frankivsk.*

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСАМИ ЯК ВИЯВ АРХЕТИПІВ КОЛЕКТИВНОГО НЕСВІДОМОГО

Анотація. Досліджено основні аспекти державного регулювання фінансових ринків, вплив держави на економічні процеси та економічну діяльність як суспільства в цілому, так і окремих суб'єктів через регулювання фінансових ринків. Особлива увага звертається на вплив архетипів колективного несвідомого на ефективність регулювання.

Ключові слова: регулювання фінансових ринків, архетип, колективне несвідоме, економічні процеси.

ГОСУДАРСТВЕННОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ФИНАНСАМИ КАК ПРОЯВЛЕНИЕ АРХЕТИПОВ КОЛЕКТИВНОГО БЕССОЗНАТЕЛЬНОГО

Аннотация. Исследованы основные аспекты государственного регулирования финансовых рынков, влияние государства на экономические процессы и экономическую деятельность как общества в целом, так и отдельных субъектов через регулирование финансовых рынков. Особое внимание обращается на влияние архетипов коллективного бессознательного на эффективность регулирования.

Ключевые слова: регулирование финансовых рынков, архетип, коллективное бессознательное, экономические процессы.

STATE REGULATION OF FINANCE AS A MANIFESTATION OF THE ARCHETYPES OF THE COLLECTIVE UNCONSCIOUS

Abstract. We explored the basic aspects of state regulation of financial markets, state influence on economic processes and economic activity at society in general, and at a person through the regulation of financial markets. Especial attention is paid to the influence of the archetypes of the collective unconscious of the effectiveness of regulation.

Keywords: regulation of financial markets, archetype, collective unconscious, economical process.

Постановка проблеми. Світова фінансова криза 2008–2009 років особливо загострила питання державного регулювання фінансовими ринками та його впливу на загальний стан та розвиток економічних процесів і, як наслідок, на рівень життя у суспільстві. Загальна глобалізація призводить до того, що вплив економічної системи на рівень життя окремого індивіда постійно посилюється. Особливо гостро ця проблема постає у світлі низької ефективності застосування провідних концепцій державного регулювання фінансами та економікою, котрі розглядають поведінку економічних суб'єктів як раціональну. Практика ж показує, що це часто не відповідає дійсності. Вплив індивідуального та колективного раціонального та ірраціонального на поведінку економічних суб'єктів та їх реакції на регулювання економічної системи залишаються недостатньо дослідженими, що й зумовлює актуальність статті.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Дослідженням проблем державного регулювання фінансових послуг займалися: А. Сміт, Д. Кейнс, М. Фрідман, А. Шварц, Л. фон Мізес, Ф. фон Хайєк, Д. Стіг-

ліц, У. Шарп та ін. Питання розвитку державного регулювання ринку фінансових послуг є предметом наукових досліджень і вітчизняних науковців, серед яких: М. Алексєєв, О. Барановський, Н. Блага, В. Клименко, В. Колесник, О. Мозговий, С. Реверчук та ін. Разом з тим, в цих дослідженнях недостатня увага приділяється дослідженню державного регулювання фінансами як вияву архетипів колективного несвідомого.

Формулювання цілей статті. Метою статті є виявлення архетипних впливів колективного несвідомого на державне регулювання фінансами та їх значення для формування ефективної системи державного регулювання фінансами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Архетип — первинний природний образ, ідея, переживання, властиві людині як суб'єкта колективного несвідомого у психології К. Г. Юнга [1]. Юнг розрізняв два рівні несвідомого: особисте несвідоме і колективне несвідоме. Особисте несвідоме — сфери несвідомого, що містять у собі утворення, які раніше перебували у свідомості, але згодом забувалися або ж витіснялися. Колективне несвідоме — найглиб-

ший рівень психічної діяльності, що включає природжений досвід минулих поколінь людей, а також предків. Безпосередньо під рівнем свідомості перебуває особисте несвідоме, що складається з усіх спогадів, імпульсів і бажань, нечітких сприйнятів і іншого особистого досвіду, витісненого або просто забутого. Цей рівень несвідомого не надто глибокий, події, які там заходяться, легко можуть бути відновлені у свідомості. Зміст особистого несвідомого — це згруповані в певні тематичні комплекси емоції, спогади, бажання тощо. Ці комплекси виявляються у свідомості як певні домінуючі ідеї — ідеї сили або ідеї неповноцінності — і таким чином справляють свій вплив на поведінку. Комплекс — це ніби маленька особистість всередині людини. Колективне несвідоме перебуває нижче рівня особистого несвідомого: воно посідає більш глибокий рівень, воно невідоме індивіду і містить акумульований досвід минулих поколінь, включаючи і напівтваринний, періодів історії людства. Колективне несвідоме — це універсальний еволюційний досвід, що становить основу особистості людини. У широкому сенсі — це сукупність психічних процесів, операцій і станів, не представлених у свідомості індивідуального об'єкта політичної чи економічної поведінки, але що чинять активний, а в деяких випадках визначальний вплив на поведінку значних неструктурованих конгломератів людей [5].

Юнг рекомендує індивідам і народам (у разі потреби навіть примусово) жити ірраціональним, а свій витончений ідеалізм і дотепність за-

стосовувати так, щоб “безумство раціонального” завершувати невинним чином [2].

Юнг намагається розкрити дійсні причини соціальних рухів, світових воєн, соціального поступу. Зруйнування негативного впливу архетипів здійснюється, за Юнгом, через процес індивідуалізації, який має привести людину до формування, або точніше — до розкриття її неповторних творчих рис (ідея, що її неодноразово порушують Бергсон, Сартр, Зеньковський, Фромм та ін.). Юнг стверджує, що, залишаючись у рамках психічного, навіть в його “колективному” вираженні, пояснити причини світових воєн або інших великих соціальних зрушень не можна. В усьому винен інтелект як неадекватне знаряддя пізнання. Його безпорадність перед соціальною стихією — ось ключ до розуміння людської історії, а найбільше — її трагедійного змісту.

Вчинки людей, залучених у владу колективного несвідомого, стають ірраціональними. Нестримно зникає будь-яка індивідуальна відповідальність за вчинки [5]. Це може використовуватись і часто використовується у практиці впливу на людей, в тому числі і на фінансових ринках. Р. Н. Еліот довів, що поведінка суспільства чи натовпу розвивається і змінюється у вигляді моделей, що піддаються розпізнаванню. Використовуючи дані фондового ринку як головного інструменту, Еліот показав, що траєкторія цін фондового ринку відображає певний структурований малюнок, котрий, своєю чергою, відображає гармонію, віднайдену у природі. Описи Елі-

ота відображають набір емпірично виведених правил та вказівок для пояснення поведінки ринку [4]. Аналіз дій та поведінки учасників фінансових ринків за теорією Еліота підтверджує постулат Юнга про ірраціональність вчинків людей під владою колективного несвідомого, оскільки в моментах розвороту ринків, більшість гравців перебувають у збиткових позиціях. Це свідчить про неспроможність методів та механізмів державного регулювання ринками, якщо вони суперечать стану та напряму розвитку ринків.

Про переваги ринку як спонтанного порядку, що виник і розвивається еволюційним шляхом і є необхідним для досягнення сукупності різноманітних цілей, якими керуються індивіди, говорив і Ф. фон Хайєк [6]. Саме за умов ринкового порядку, на думку Ф. фон Хайєка, створюється і накопичується більше знань і багатства, аніж у централізованій плановій економіці. Ринковий порядок розвивається на основі своєї внутрішньої логіки, не маючи нічого спільного з морально-етичними нормами, однак виникає та еволюціонує в результаті взаємодії людей. Він сформувався природним шляхом без будь-якої спрямовуючої сили, але від його існування залежить добробут суспільства, у тому числі гарантії найважливішої ліберальної цінності — свободи особи. Ф. фон Хайєк розрізняв два принципи регулювання взаємодій між індивідами, які, очевидно, виходили з визнання сутності людини як істоти біосоціальної. По-перше, це регулювання на основі інстинктів, що відображає біологічну природу людини, яке віді-

грало провідну роль на початкових етапах розвитку людства. По-друге, це взаємодії, що ґрунтуються на правилах “розширеного” порядку, які виникли спонтанно й перетворилися на регулятор людської поведінки в суспільстві й стосуються “чесності, договорів, приватної власності, конкуренції, прибутку й приватного життя”. Ці правила, на відміну від інстинктів, що передаються природним шляхом, поширюються завдяки навчанню, звичкам і традиціям. До моральних норм учений відносить “інститути власності, свободи і справедливості”, зазначаючи, що саме “моральні норми і традиції, а не інтелект і розважливий розум дозволили людям піднятися над рівнем дикунів”. Спонтанний ринковий порядок означає, що свідомий контроль над господарським життям та економічна політика, спрямована на отримання певних результатів — повної зайнятості, економічного зростання, боротьби з інфляцією або економічним спадом, неможлива у принципі [6]. Пояснюється це тим, що політичні й державні діячі не в змозі врахувати і використати весь обсяг знань, необхідний для успішної реалізації економічної політики, бо ним володіють тільки окремі індивіди. Тому втручання у ринковий порядок з метою його реформування або удосконалення, незалежно від намірів тих, хто його здійснює, може мати лише руйнівні наслідки. Участь держави в економічному житті, за Ф. фон Хайєком, зводиться до створення структур, які забезпечують людям найкращі умови для реалізації їхніх власних цілей, тобто вчений підтримує класичну версію

“мінімальної держави” [6]. На його думку, макроекономічні залежності, якими оперують представники багатьох шкіл економічної думки (кейнсіанства, марксизму, монетаризму), відірвані від реальної економічної дійсності, бо основа господарського життя — індивідуальні суб’єктивні оцінки і уявлення господарюючих агентів, які аж ніяк не зводяться до загальних закономірностей. Будь-яка економічна система припускає, що індивіди прагнуть поводитися відповідно до вимог соціального співробітництва. Вони можуть прагнути до цього через систему вільної участі у виробництві, яка визначає їхні доходи і розміри власності, або вони можуть бути змушені робити це з примусу чи під загрозою репресій [3]. Ще Адам Сміт зазначив, що “...фігури на шаховій дошці не мають іншого принципу руху, окрім наданого їм рукою, тоді як на великій шаховій дошці людського суспільства кожна окрема фігура має свій власний принцип руху, цілком відмінний від того, який може надати їй законодавча влада за своїм рішенням. Якщо ці два принципи збігаються й діють в одному напрямі, гра людського суспільства продовжуватиметься легко й гармонійно, і дуже ймовірно, що вона буде щасливою та успішною. Якщо ж вони суперечать один одному чи відрізняються один від одного, продовження гри буде сумним, а людське суспільство за будь-яких часів неминуче зазнаватиме найвищого ступеня безладу” [6].

Теорія, на якій ґрунтується державне регулювання фінансовими ринками більшості провідних країн, полягає у твердженні про наявність

прямого зв’язку між загальною зайнятістю та сукупним попитом на товари та послуги і, як наслідок, в інфляційному таргетуванні в частині управління фінансами. Така модель не передбачає, що економічні суб’єкти при прийнятті рішень можуть надавати перевагу неекономічним факторам над економічними, тобто колективне несвідоме виявляється сильнішим, ніж миттєва особиста фінансова вигода. В економіці загалом та в фінансах зокрема неможливо пізнати та виміряти усі обставини, що визначають результат процесу. Як наслідок недосконалості моделей державного регулювання, держава перманентно або стимулює інфляцію, або бореться з її надмірно високими значеннями. Основними механізмами такого регулювання стають монетарні методи. Одне із ключових положень монетаризму, на основі якого сучасні його представники будують своє пояснення економічного циклу, полягає в тому, що гроші відіграють виключно важливу роль у зміні реальних доходів, зайнятості і загального рівня цін. Вони твердять, що існує взаємозв’язок між темпом росту грошей і темпом росту номінального доходу, що при швидкому рості грошової маси швидко зростає номінальний дохід, і навпаки. Монетаристський варіант кількісної теорії виконує функції управління грошовим попитом, а через нього — господарськими процесами. Опираючись на положення про екстраординарну роль грошей і стверджуючи, що капіталістичне господарство є стабільною системою, здатною за рахунок саморегулювання досягти стану рівноваги, монетаристи виставляють

свою модель економічного циклу, в якій визначальну роль відіграє зміна грошової маси. Як зазначають Т. Майєр і К. Бруннер, у моделі передавального механізму серед усіх “імпульсів, що впливають на економічні процеси, переважну роль відіграють монетарні сили”. Такими “монетарними силами” вони вважають гроші і ціни [3; 6]. Зміна цих сил є результатом економічної поведінки великої кількості суб’єктів, що разом формують фінансову та економічну систему. Цілі таких індивідуумів для економічної науки є суб’єктивними, але для індивіда цінність кожної з них визначається поєднанням особистісних характеристик та впливом колективного несвідомого і часто не має фінансового виміру. Архетипи колективного несвідомого через мотивацію окремих суб’єктів фінансових ринків визначають їх стан, напрям і перспективи.

Висновки і перспективи подальших наукових розвідок. Практика застосування механізмів державного регулювання фінансами неокласичної, кейнсіанської та інституціональної шкіл в умовах глобалізації фінансових ринків стає менш ефективною. Значною мірою це пояснюється тим, що математичні моделі, на основі яких приймаються відповідні управлінські рішення, не враховують ірраціональність поведінки індивідуумів

під владою колективного несвідомого. За таргетуванням макроекономічних фінансових показників держава втрачає інтерес окремої особи, який часто є ірраціональним. Перспективи подальших наукових розвідок полягають у дослідженні оптимальної ролі держави в регулюванні фінансами як вияву архетипів колективного несвідомого.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Архетип* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Архетип>
2. *Руткевич А. М.* К. Г. Юнг об архетипах колективного бессознательно-го: предисловие / А. М. Руткевич // Юнг К. Архетип и символ / К. Юнг. — М.: Наука.
3. *Унінець-Ходаківська В. П.* Роль державного регулювання на ринку фінансових послуг / В. П. Унінець-Ходаківська // Актуальні проблеми економіки. — 2009. — № 6. — С. 238–248.
4. *Фрост А., Пректер Р.* Полный курс по закону воли Эллиотта / А. Фрост, Р. Пректер. — М., 2001. — 138 с.
5. *Юнг К. Г.* Инстинкт и бессознательное. Сознание и бессознательное / К. Г. Юнг. — СПб.; М., 1997. — 544 с.
6. *Юхименко П. І., Леоненко П. М.* Історія економічних учень: навч. посіб. / П. І. Юхименко, П. М. Леоненко. — К.: Знання-Прес, 2005. — 583 с.